

Krzysztof Wiśniewski

"Ideal późnoantycznego władcy. Ideologia i autoprezentacja", Frank Kolb, przekład A. Gierlińska, do druku podał L. Mrozewicz, Poznań 2008 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 100/2, 353-354

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nowe elementy obecnego wydania to wstęp napisany przez Waldemara Cerana (s. 9–16) oraz „Zasady spolszczania i transpozycji imion własnych i nazw geograficznych greckich epoki bizantyńskiej” opracowane przez Oktawiusza Jurwicza (s. 599–626). Do części tej należy także „Słownik grecko–polski imion własnych i nazw geograficznych” (s. 606–626). Obie te części odegrają zapewne ważną rolę w dalszej twórczości niemałej grupy polskich bizantynologów, gdyż powinny wpłynąć na ujednoczenie pisowni. Jest ona w dotychczasowym, niemałym dorobku tak różnaita, że młodszym studentom może się zdawać, iż pod rozmaicie zapisanymi imionami znajdują się różne osoby.

Wspomniany już „Wstęp do trzeciego wydania” zawiera krótki biogram Ostrogorskiego, dzieje wydań i tłumaczeń „Historii Bizancjum”, wskazówki dotyczące innych podręczników, wskazanie na „Historię i bibliografię rozumowaną bizantynologii polskiej (1800–1998)”, napisaną przez Waldemara Cerana (Łódź 2001) oraz krótki rys rozwoju ośrodków, gdzie w Polsce prowadzi się studia nad dziejami Bizancjum. Są to dodatki bardzo użyteczne dla wszystkich, którzy zdradzają zainteresowania tą częścią dziejów Europy.

Kazimierz Ilski

Frank Kolb, *Ideal późnoantycznego władcy. Ideologia i autoprezentacja*, przekład A. Gierlińska, do druku podał L. Mrozewicz, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2008, s. 307.

Frank Kolb należy do najbardziej oryginalnych historyków starożytności. Jego książka o Dioklecjanie słusznie przyniosła mu duży rozgłos („Diocletian und die Erste Tetrarchie. Improvisation oder Experiment in der Organisation monarchischer Herrschaft?”, Berlin — New York 1987). Rosnące zainteresowanie późnym antykiem w Polsce może w pewnej mierze zaspokoić tłumaczenie innej pracy Kolba, której oryginalny tytuł brzmi: „Herrscherideologie in der Spätantike” wydanej w Berlinie 2001 roku.

Autor postawił sobie za cel zaprezentowanie ideologii władzy cesarskiej w późnym antyku. Wyodrębnienie chronologiczne tego okresu wydaje się w pełni uzasadnione i konieczne. Kolb podzielił zasadniczo swoją książkę na dwie części: narracyjną i poświęconą szczegółowym studiom źródłoznawczym tematów sygnalizowanych w części pierwszej. Część narracyjna podzielona jest na trzy główne części: okres tetrarchii, władzy Konstantyna Wielkiego oraz okres pokonstantyński z tworzeniem ideologii cesarza jako *imperator christianissimus*. Część druga książki zatytułowana jest „Materiały”. Kolb analizuje w niej szczegółowo kwestie sygnalizowane w części pierwszej książki wykorzystując do tego szeroko źródła pisane, numizmatyczne, epigraficzne, architektoniczne i posągi. Każdy z dwudziestu siedmiu szkiców źródłoznawczych — zawartych w drugiej części książki — wymagałby osobnej dyskusji, ze względu na niezwykle polemiczny ich charakter. Niestety autor nie podjął tematu przejścia od rzymskiej do bizantyńskiej ideologii cesarskiej.

Należy z uznaniem przyjąć decyzję tłumaczenia i wydania tej ważnej dla zrozumienia pozycji cesarza w późnym antyku książki. Trzeba dodać kilka uwag dotyczących polskiego wydania. Podział na część narracyjną i materiały utrudnia lekturę książki, ale jest wierny wydaniu niemieckiemu. Cała

seria wydawnictwa Akademie Verlag w serii „Geschichte und Kultur Alten Welt” jest stworzona według tego wzoru.

Na koniec jedna uwaga krytyczna do polskiego wydania omawianej książki. Wydawcy zatytułowali książkę „Ideal późnoantycznego władcy. Ideologia i autoprezentacja”. W moim odczuciu ta wersja tytułu wypacza pomysł Kolba. Uważam, że tytuł powinien brzmieć: „Ideologia władzy cesarskiej w późnym antyku”. Ideal władcy nie musi być równoznaczny z jego ideologią!

Krzysztof Wiśniewski

Stephen Mitchell, *A History of the Later Roman Empire, ad 284–641*, Blackwell Publishing, Malden, Oxford 2007, s. 469.

Stephen Mitchell profesor University of Exeter w Wielkiej Brytanii dał się poznać jako historyk i epigrafik interesujący się głównie starożytną Azją Mniejszą¹. Z tym większym zaskoczeniem należy przyjąć jego syntezę późnego antyku.

Mitchell założył bardzo ambitny plan napisania jednotomowej pozycji o okresie, który doczekał się już monumentalnych opracowań Arnolda H. M. Jonesa czy niedawno wydanej „Cambridge Ancient History” (fragment drugiej edycji tomu dwunastego oraz tomy trzynasty i czternasty).

Autor przyjął dość nietypowy zakres chronologiczny historii cesarstwa rzymskiego w późnym antyku. Rozpoczął klasycznie od rządów Dioklecjana, a skończył na śmierci cesarza Herakliusza. Dla porównania należy przypomnieć, że Jones skończył narrację na roku 602, autorzy „Cambridge Ancient History” na 600 a w pewnym sensie podobna praca Alexandra Dementa na roku 565².

Autor podzielił swoją syntezę na dwanaście rozdziałów: w pierwszym omówił historiograficzne uwarunkowania terminu „późne cesarstwo rzymskie”, w drugim dostępne źródła dotyczące epoki, w trzecim cesarstwo od Dioklecjana do Alaryka, w czwartym cesarstwo w V i VI stuleciu, w piątym rozdziale — państwo rzymskie, w szóstym królestwa barbarzyńskie, w siódmym przejście od pogaństwa do chrześcijaństwa, ósmym przeistoczenie się cesarstwa w państwo chrześcijańskie, w dziewiątym ekonomię polityczną w cesarstwie późnoantycznym, w dziesiątym społeczeństwo i gospodarkę w basenie Morza Śródziemnego i na Bliskim Wschodzie, w jedenastym omówił wyzwania szóstego wieku a w ostatnim rozdziale podsumował swoje rozważania.

Sam szczegółowo wymieniony spis treści wskazuje, że książka ma przemyślaną strukturę. Poszczególne rozdziały rozpoczynają się od kalendarium zawierającego najważniejsze daty poruszone w danej części książki. Szczególnie godne uwagi jest wykorzystanie aparatu naukowego. Autor śmiało odsyła w przypisach do kluczowych monografii i artykułów dotyczących danych problemów. Przypisy są umieszczone na końcu każdego rozdziału, co sprawia, że synteza nie traci płynności narracji, a jednocześnie jest możliwość weryfikacji kluczowych sądów autora. Moim zdaniem to ważne, bo-

¹ Np. S. Mitchell, M. Waelkens, *Pisidian Antioch: the site and its monuments*, London 1998; *Patterns in the economy of Roman Asia Minor*, red. S. Mitchell Swansea 2005.

² A. Dement, *Die Spätantike*, München 1989.